

OBLETNICA

Hvaležen spomin na Darka Bratino

Ob peti obletnici smrti se spomina na Darka Bratino trdno drži njegova duhovna zapuščina. Clovek z meje - rojen je v Gorici 30. marca 1942 - je svoje družbeno in politično delo osnoval na presega-nju meja. Prostoru, ki se je oklepaj »zidu«, se ob mejo nepremično ti-scal, je odstrl svetle odenke in ne-slutene razsežnosti njegove iden-titete. Ostri, moreci rez - spet me-jo - je hotel preobraziti v civiliza-cijsko prednost. »Poleg tega, da sem doma tu na meji, se pocutim povsem doma tako v Milanu kot v Ljubljani. To ni težko, kvecjemu je fascinantno.« Mimogrede izra-zena misel, Bratinovo življenjsko vodilo.

Prihodnji petek, 27. t.m., pri-rejajo goriska Pokrajina, združenje Darko Bratina, Protokol o sodelo-vanju Cezmejne zaveze in Institut Gramsci za Furlanijo-Juljsko kra-jino posvet »Darko Bratina: projekt za dialog«. Njegov namen je opo-

zoriti na aktualnost senatorjevega kulturnega in političnega projekta. Potekal bo v Gorici, v avditoriju v ulici Roma z zacetkom ob 17. uri. Govornika bosta tudi evropski po-slanec Mitja Volcic in poslanec Pi-ero Fassino.

»Na srečanju zelimo oceniti raz-nolike aspekte Bratinove osebnosti, od njegove humanosti pa do njegovih najbolj daljnovidnih predlogov o perspektivah evropske integracije, se posebej na lokalni ravni. Gorisko cezmejno območje je namreč zanj bilo tako kraj dru-zinskih korenin kot tudi laborato-rij konkretnega urednicevanja No-ve Evrope,« je v vabilo na posvet zapisal predsednik goriske pokra-jinske uprave Giorgio Brandolin.

Darko Bratina je umrl 23. sep-tembra 1997 v kraju Obernai pri Strasbourg, med službenim potovanjem. Na najvišji politični rav-ni je pripravljal svet, na pragu ka-terega danes smo. (i.de.)

Ostaja skromen grob, ob katerem se srečujemo

Komaj sem se bil vrnil s krajšega samotnega potepanja po Evropi. Umetnostna razstava Documenta v Kasslu je bila moja zadnja postaja. Vrnil sem se septembra, na dan »priključitve Gorice Italiji«, ko je Nadja na goriski severni postaji priredila zvočno instalacijo s pričevalci o meji, v zadnjem času se ji je to pretopilo v Mojo mejo. Teden dni zatem sem se z njo po slučajnostni potrebi znal v templju ljudskega potrosništva pri Palmanovi. Nikakor ni bil to kraj, ki bi mi vlival navdušenje do materialnega obstoja, se bolj zoprn pa mi je od takrat, ko me je tistega dne visoki Igor poklical na mobi, ne, jaz sem ga poklical v slovensko svetišče goriskega filmstva. Nek poseben večer se je menda pripravljaj. Za nami je bila tudi vedra poroka mladega Igorja, ki je bil od vseh nas se najmanj onesnazen z zakulisnim delom in mu je film pomenil se primarno veselje pogleda.

Nisem verjel, dokler jih nisem videl, vse zalujoce na gli-cinijem balkonu nad dvorišcem komaj prenovljenega Kina Vittoria. Boris z objokanimi očmi. Resnica je bila nesprejemljiva, a tudi nespremenljiva. Dejstvo brez odgo-vora. Zdalo se je, kot da smo onemeli, kot da nismo mo-gli nicesar reči, kot da nismo imeli nicesar reči. Potem izrazi sočutja družini, s katero smo se znašli v isti široki družini, potem sporočila prijateljem v filmu, obnovljena prijateljstva v spominu, tudi s Sandrom, njegovim prijateljem in sodelavcem od mladih let. Pričakovanje poslo-vilnega dne, tiho, z razpeto dušo, z bolečino v srcu, s prepričanjem, da nič od takih ur, dnevov in noči ni bilo izgubljenega.

Velika množica v Podturnu, ljudje ostajajo zunaj, ču-ti se napetost, naklonjenost, hvaležnost. V cerkvi zavze-ta pridiga don Ruggera, po masi poslovilna svečanost s predsednikom senata in goriskim zupanom, ki med dru-gimi izstopa brez italijanske trobojnice, odsotni so tudi politični neprijatelji. Slabo ozvočenje, vendar Asket go-vori, lepo pripoveduje, kako sta v mlajših letih v Torinu dočakala jutro, ob reki Dori hodila in diskutirala, ko je dialektika se rodila uzitne sadove in je nje bil film se vren-den. Televizija je na zadnji poti snemala, mi, otrplih mi-sli, nismo; oni, otrplih misli, so marsikaj zbrislali. Ostaja skromen grob, ob katerem se vsako leto srečujemo prijatelji in sodelavci.

Nekaj časa po slovesu je se kdo kaj rekel ali zapisal, nato pa nihče ni več govoril, zatisje: komunist za antiko-muniste, krivoveren za komuniste, bitka za nasledstvo, čimprej zapolniti prazen prostor, zdaj leva, potem desna. In potem razočarano presenečenje, morda zavist: deus ex mediis. Ne vem, kaksna bi se mu zdela današnja Gorica: zniževanje meje, nova filmska univerza, levosredinska uprava, zaščitni zakon. Gotovo je v vse to verjel in ze pred-videl. Verjel je namreč v cezmejni goriski prostor, v njem videl lasten kapital in obenem vanj investirjal sebe.

Zadnja leta je imel Darko navado prihajati pozno zve-čer. Med našim delom ali sestankom se je pojavil tiho, kaj vprašal, pripomnil in cez cas spet vprašal, ce bi se lahko srečali kdaj drugic, praviloma na praznični dan. Iz prvih let se ga spominjam kot navdušenega filmskega kritika, strastnega in neizprosnega oblikovalca navidez nemogocih projektov, ki so se po ne vem kaksni alhimi-ji ze kmalu pokazali za normalno izvedljive, seveda ce bi bilo zanje dovolj denarja, tega pa večkrat sploh ni bi-lo. Nekaj me je pri njem se posebej pritegnilo: neobreme-njen je bil z našimi majhnimi vaskimi in političnimi zdra-hami, razmišljaj je premo in pronicljivo, temeljito opa-zoval in sprejemal mlado generacijo, izhajal je iz dogna-nja in ne iz mnenja, bil je profesor na univerzi in obenem manj akademski od naših profesorjev. Vrnil se je iz To-rina. V spominu ga imam kot strastnega delavca, ki ni-koli ni počival, koliko je spal, mi je se danes uganka, re-dno pa je bil ob osmih jutraj telefonsko dosegljiv. Življenje je peljal intenzivno, bolj intenzivno kot katerikoli izmed nas: univerza, raziskovalni institut, družbena in politična srečevanja, shodi in obhodi, družina. Kinoate-lje je bil njegov osebni čas, kateremu je moral z leti na-menjati vse manj casa. Bil je znak njegove zgodnje lju-bezni do filma in obenem projekt, ki ga je sam vrslal v sirse družbeno prizadevanje. Skozi film so tako tekli po-govori o našem življenju in obstoju na meji, diskusije o našem prostoru med Italijo in Slovenijo, ki so se pretap-ljale v filmske prireditve in nacrite.

Zapustil nam je koristno igračo, s katero razveseljujemo sebe in druge. Zapustil pa nam je se nekaj več. Kot stras-ten vzgojitelj nas je v topih casih naučil odprtega razmis-ljanja, radovednosti, veselja do spoznavanja in pravega vedenja, poguma vizije in urednicevanja, sproščenosti in smelosti v govorjenju in pisanju, skromnosti prave am-bicije.

Moj spomin nanj je hvaležen.

Ales Doktoric, Kinoatelj

ODLOMKI IZ INTERVJUJA ZA INFORMATIVNI BILTEN OFF

Ko meje ne bo več, se bo to območje reorganiziralo s stoletja starimi pridobitvami. To je mašcevanje zgodovine.

Preučevanje veckulturne identitete Gorice in nasega teritorija na krizišču »svetov« ter njuna ume-stitev v novo Evropo sta bili poglavni temi v raz-skovalnem in političnem delovanju Darka Bratine, ki je obema namenjal posebno pozornost tako v vlogi univerzitetnega profesorja družboslovja kot tudi senatorja italijanske republike ter člana znanje po-litične komisije in vrste meddržavnih organizacij (Srednjeevropska pobuda, Svet Evrope, WEU). Sep-tembra 1995, dve leti pred svojo prezgodnjo smr-tjo, je o tem spregovoril v intervjuju za OFF, infor-mativni bilten goriske oblikovalske agencije Krea. Z Bratino se je pogovarjal Bojan Maraz, zaradi prodornih misli, ki so - kljub casovnemu razliku - tudi današnjim razneram napisane na kožo, objavl-jamo nekaj izsekov.

OFF. Kako se v Evropo, v kateri izginjajo meje, ume-sca prostor ob meji, Gorica?

Ce pogledamo na Gorico z evropskega stališca, naj-demo tu nekatere temeljne značilnosti, ki jih Evropa jemlje za svoje. Zaradi obstoja italijanske in slovenske kulture in rahle avstrijske in nemške navzočnosti ter seveda furlanske kulture je ta prostor edinstven. V njem se združujejo vrednosti treh velikih evropskih civilizacij: latinske, germanske in slovenske, zato je bolje za-staviti nasprotno vprašanje: kako lahko danes Gorica gleda na Evropo, saj je v tem stoletju doživela največ-ji zastoj in celo obubožanje prav na kulturnem področ-ju. Prva svetovna vojna je bila zanj velika gmotna ka-tastrofa, nič manj tudi kulturna. Posledično je naciona-lizem na tem območju skoraj popolnoma zbrislal avst-rijsko-nemške značilnosti in si poskusal seveda pod-rediti tudi slovensko navzočnost. V obdobju fašizma so celo poskusali uveljaviti t.i. »etnično bonifikacijo«. Nav-sezadnje je tudi furlanska kultura postavljena v pod-rejeni položaj. Danes so kljub vsemu se vidne koreni-ne različnih kultur, ki bi jih morali bolj zavestno ne-govati. Ne le zaradi znanstvenega proučevanja, ampak da bi z razumevanjem to obmejno območje pridobilo spet središčno vlogo. (...)

OFF. Se vam ne zdi, da negativni vpliv dveh vojn pocasi in vztrajno popu-sca ter da zacenjam morda doživljati bivanjske vrednote, ki so bile na tem zdaj obmejnem območju navzoce ze pred prvo vojno?

Prepričan sem o tem. Mesta se ne da uniciti. Ne mi-slim v fizičnem smislu, temveč bolj kot mesto, ki se je scasoma obogatilo z različnimi kulturami. To bogastvo se lahko prekrije, skrje, ne da pa se ga odstrani. Ljud-je obstanejo, ceprav prihajajo novi od zunaj. Prej ali slej odkrijejo vrednost in kakovost prostora, v katerega vsto-pajo, in ju vključijo v svoje gibanje in življenje. Prav ti-ski, ki je živel znotraj določenih omejitev in ni imel na voljo vseh možnosti, jih bo takrat, ko se mu ponudijo, znal izkoristiti kot novo moc. V našem primeru, ceprav s težavo, obnavljamo stanje, ki je bilo pred vojnima, in ga usmerjamo v normalen zgodovinski razvoj. Z vsto-pom Avstrije v Evropsko unijo je ze padla severna ita-

lijanska meja. Ko bo pristopila se Slovenija, bo izgini-la se vzhodna. Takrat se bo to območje reorganiziralo s pridobitvami, ki jih je znalo izkoriscati skozi stoletja. To je mašcevanje zgodovine.

Ko obravnavam Gorico, je ne morem locevati od se-verovzhodne Italije, ki se ta trenutek gospodarsko ra-zvija. Prav neverjetni se zdijo ti njeni uspehi, toda gorisko območje tega se ni izkoristilo. Območje ob meji mora-mo obravnavati kot vzhod severovzhodne Italije in za-hod zahodne Slovenije, kjer se tudi kažejo velike spre-membe.

V Gorici je povprečna starost precej visoka, medtem ko je ta v Novi Gorici, cez mejo, veliko nižja. To nas-protje bi lahko izkoristili kot dopolnilo enega z drugim. Po mojem prepričanju je prvo pravilo, ki bi si ga morali postaviti, da bi spodbudili razvoj podjetniške miselnosti v tem obmejnem pasu, to, da bi ovire, ki nas danes obre-menjujejo, spremenili v prednost in prilžnosti. Raz-licne so oblike in dejavnosti, ki bi se lahko enostavno dopolnjevale. V mislih imam logistično podporo. V Go-rici se razvijajo pobude, ki se usmerjajo v srednjo in vz-hodno Evropo. Da bi popolnoma zazivele, morajo naj-ti fizično pot prek Slovenije. Nova Gorica se ponuja kot naravni izbor. Podobno bi se lahko Nova Gorica ob po-moci Gorice lažje in hitreje vključevala v gospodarske tokove v severni in severovzhodni Italiji.

Ta vizija se bo lahko uresnicila samo ob močni kulturni vsebini. Na površje moramo dvigniti več-stoletno usdelino tega prostora, ki je ze dokazal spo-sobnost sožitja med povsem različnimi kulturami in jeziki. Znano je, da so v preteklosti živele v Gorici v sožitju vsaj štiri različne jezikovne skupnosti. V ca-su Napoleonovih Ilirskih provinc celo pet. Večjezič-nost lahko primerjamo z različnimi arhitekturnimi slogi nekega mesta. Ceprav različni med sabo, tvo-rijo harmonična sožitja. Arhitekturni slogi so dobro vidna vrednota, kultura nekega naroda pa manj vi-dna, morda v muzejih, v Gorici pa sele, ko jo dovolj dobro spoznamo.

OFF. Od druge vojne živimo v obliki Goricah na me-ji. Upravičeno lahko govorimo o kulturi bivanja na me-ji. Ta nas bolj ali manj stalno vznemirja. Obstajala pa je tradicija sožitja, kot so jo poznali v pravem pome-nu besede nase babice in dedki. Kaj lahko po vasem pričakujemo od te tradicije?

Prva svetovna vojna je postavila sedanja mejo bi-stveno dlje v zaledje sedanje Slovenije. Problem Go-ricice se je pokazal v izgubljanju njene vecnacionalno-sti, veckulturnosti. To se je se najbolj izrazilo po dru-gi vojni. Spominjam se, bil sem se otrok, ko je vzhod-no obrobje Gorice presekal mejo. Zato nismo mo-gli več obiskovati sorodnikov, ki so živele le par me-trov stran, vendar na drugi strani meje. Na srečo je tra-jalo to le kratek čas. V petdesetih letih se je mejo od-prla, brez nasilja ali etničnega preseljevanja ljudsev. Postala je solski primer, kako obstati in živeti v so-žitju ne glede na povsem različna politična sistema, ki sta se oblikovala na obeh straneh meje. Obstajala je

pametna obmejna politika, ki je v mejo vrtala vedno več in večje luknje.

Tako je namesto ovire postala meja prednost tako za Gorico kot za Novo Gorico, ki sta gospodarsko do-bro sodelovali. Danes so prednosti te meje številne; med drugim je vplivala tudi na stanje okolja na obeh straneh. Brez meje bi imeli mocno pomensano prebivalstvo, povečan urbani pritisk na okolje in morda danes po-vsem uniceno grečevje na obrobju obeh Goric.

V trenutku pa, ko meja izginja, odkrivamo kulturno podstat, ki se navezuje na predvojno preteklost. Sim-bioza, skratka, ki bi jo lahko res poimenovali obmejna kultura ali, bolje, »kultura na meji«. To je aksiom nase-ga, obmejnega področja. Ta aksiom pomeni odprtost, ceprav meja vzbuja asociacije za zaprtost in omejenost. Prav obstoj meja je spodbudil pozitivno miselnost, ki se bo samo se okreplila, ko bo meja povsem izginila.

OFF. Padec Berlinskega zidu?

Bil je dogodek z zelo daljnosežnimi posledicami. Le-to 1989 ne pomeni le fizične odstranitve zidu, temveč konec blokavske politike, konec dvestoletne evropske zgodovine. Padec označuje konec razsvetljenjskega ja-kobinskega modela. Bodisi v fašizmu bodisi v realni obliki komunizma so njegovi protagonisti želeli ustvariti človeka po teoretičnih predstavah, ki niso imele nicesar skupnega z resničnim življenjem. Padec zidu po-meni vrnitev življenja po meri človeka, za vsakega člo-veka s svojo identiteto posebej.

OFF. Vendar zdi se, da ni videti jasnih ciljev!

Spoznati moramo in se zavedati, da je konec vzor-cev obnasanja, konec vsemogocnih in edino zvelicav-nih vzorcev. V tem trenutku imamo opravka s hipote-zami, zato je pomembno nase ravnanje. Ce zelimo za-dostiti potrebam človeka in ne več modelom, bomo raz-mere prilagodili sebi. Leto 1989 pomeni konec indu-strijske in zacetek postindustrijske dobe. Postmoderna doba pomeni spoštovanje identitete. (...)

OFF. Vecine in manjnine? Razmerja?

So plod zgodovinskih meja. Ko ne bo več meja, bo pogovor o njih brezpredmeten. Nestrpnost med njimi je primer obnasanja, ki ga vzgojni in solski sistemi ne znajo reševati. Tudi zaradi tega moramo ustvariti zu-naj njih nove oblike angaziranja mladih, kjer bo pro-blematika sožitja realno predstavljena. Spodbuditi mo-ramo umske sposobnosti, ki bodo omogocale, da vsak da od sebe tisto pravo, specifčno, kar ga locuje od dru-gega, skratka, notranje bogastvo. Ce pa zelimo spre-meniti doseadanje ravnjanje, moramo spreminjati oko-lje in njegovo materialno osnovo tako, da se bodo ljud-je odzivali nanju na nov, pravilnejši način.

Na takem območju, kot je gorisko, moramo razširi-ti uporabo vseh zgodovinsko prisotnih jezikov, kajti oko-lje jih bo potem sprejelo kot svojo vrednost. Spoznal sem območja, ki so dvojezična, trojezična. Postaviti tro-jezične napise pomeni ozavestiti kulturno podstat ne-kega okolja, dovoliti, da se z njo oplemenitimo.